

"สู้ไม่ถอย" สู้กับอะไร สู้เพื่อใคร กับ 40 ปี "ความฝันเดือนตุลา"¹

พัชราภา ต้นตราจิ้น²

"สู้เข้าไปอย่าได้ถอย	มวลชนคอยเอาใจช่วยอยู่
รวมพลังทำลายเหล่าศัตรู	พวกเราสู้เพื่อความยุติธรรม
เราเดินเคียงบ่าเคียงไหล่	ก้าวต่อไปด้วยใจมุ่งมั่น
เขาจะฟาดเขาจะฟัน	เราไม่พรั่น พวกเราสู้ตาย
สู้เข้าไปอย่าได้หนี	เพื่อเสรีภาพอันยิ่งใหญ่
รวมพลังพวกเราเหล่าชาวไทย	สู้ขาดใจพวกเราเสรีชน"

บทเพลง "สู้ไม่ถอย" แต่งขึ้นโดย เสกสรรค์ ประเสริฐกุล เมื่อปีพ.ศ. 2516 เพื่อใช้ในการชุมนุมขับไล่ระบอบเผด็จการทหารที่ดำรงอยู่ยาวนานกว่าสิบปีและเรียกร้องเสรีภาพทางการเมืองและรัฐธรรมนูญ ได้ถูกนำมาใช้อีกครั้งโดยมวลชนเสื้อเหลืองรวมถึงมวลชนคณะกรรมการประชาชนเพื่อการเปลี่ยนแปลงประเทศไทยให้เป็นประชาธิปไตยที่สมบูรณ์อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข (กปปส.) เพื่อต่อสู้กับสิ่งที่พวกเขาเรียกว่า เผด็จการรัฐสภา และ "ระบอบทักษิณ" เพลงสู้ไม่ถอย อาจเป็นตัวอย่างหนึ่งของการเชื่อมโยงการเคลื่อนไหวในช่วงเกือบสิบปีที่ผ่านมาเข้ากับการต่อสู้ในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2516 เพื่อสร้างพลังความชอบธรรมในการชุมนุม คำถามที่ตามมาคือ 'สู้ไม่ถอย' ในปี 2516 กับการเคลื่อนไหวมวลชนในช่วงเกือบ 10 ปีที่ผ่านมาต่างกันอย่างไร โดยเฉพาะประเด็นที่ว่าสู้กับอะไรและสู้เพื่อใคร

ในวาระ 40 ปี 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 เมื่อปี พ.ศ. 2556 มีการจัดกิจกรรมรำลึกถึงเหตุการณ์ดังกล่าวหลากหลายกิจกรรม เสกสรรค์ ประเสริฐกุล ได้รับเชิญให้เป็นองค์ปาฐกในวาระดังกล่าวช่วงเวลา

¹ ตีพิมพ์ครั้งแรกจำนวน 5 ตอนต่อเนื่องใน เนชั่นสุดสัปดาห์ ฉบับที่ 1144-1148 (2 พ.ค.- 30 พ.ค. 2557)

² นักศึกษาโครงการรัฐศาสตรบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, อาจารย์ประจำคณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

ใกล้เคียงกันถึง 3 กิจกรรม อันได้แก่ปาฐกถาในการประชุมวิชาการประจำปี ครั้งที่ 2 โครงการเมธีวิจัยอาวุโส สกว. เรื่องจิตวิญญาณประชาธิปไตยในเรื่องสั้น: 40 ปี นับจาก 14 ตุลา 2516 เมื่อ 7 กันยายน 2556 ณ ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร ปาฐกถาในงานรำลึก 40 ปี 14 ตุลาจัดโดยคณะกรรมการ 14 ตุลาเพื่อประชาธิปไตยสมบูรณเมื่อ 13 ตุลาคม 2556 ณ หอประชุมใหญ่ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และปาฐกถาพิเศษเนื่องในงานเปิด‘หมุด 14 ตุลา’ จัดโดยมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เมื่อวันที่ 14 ตุลาคม 2556 ณ บริเวณลานโพ ท่าพระจันทร์ ต่อมาสำนักพิมพ์สามัญชนได้นำปาฐกถาทั้งสามมารวมเล่มในชื่อ ‘ความฝันเดือนตุลา’ : รวมปาฐกถาในวาระ ‘40 ปี 14 ตุลาคม’ พิมพ์ครั้งแรก เดือนมีนาคม 2557 การหันมาทบทวนว่า 40 ปีที่ผ่านมา ประชาธิปไตยดำเนินมาถึงปัจจุบันอย่างไรผ่านหนังสือรวมปาฐกถาทั้ง 3 นี้ น่าจะช่วยให้พบคำตอบว่า ประชาธิปไตยไทยกำลังต่อสู้กับอะไร ผู้เพื่อใคร และเจตนาธรมณ์ 14 ตุลาคม 2516 ยังอยู่หรือไม่ในสังคมการเมืองไทย

หากทำความเข้าใจกับบริบทการเมืองและการเคลื่อนไหวทางการเมืองของขบวนการนักศึกษาประชาชนในช่วงทศวรรษ 2510 ไปจนถึงเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 จะพบว่า การต่อสู้ของขบวนการนักศึกษาประชาชนได้เปลี่ยนการเมืองไทยที่ดำรงอยู่ในหมู่นชนชั้นนำ (Elite) มาเป็นการเมืองมวลชน (mass politics) เปลี่ยนความคิดเรื่องชาติที่เป็นนามธรรม มาสู่ชาติที่หมายถึงประชาชนและผลประโยชน์ของชนชั้นล่างที่เป็นรูปธรรม โดยที่ก่อนหน้านี้ การต่อสู้ทางการเมืองเป็นการต่อสู้ในหมู่นชนส่วนน้อยเช่น ระบบราชการ กองทัพ การเคลื่อนไหวตุลาคมได้เปิดพื้นที่ให้ประชาชนกลุ่มอื่นเคลื่อนไหวทางการเมืองใช้สิทธิเสรีภาพได้อย่างที่ไม่เคยมีมาก่อนทั้งฝ่ายขวาและฝ่ายซ้ายในช่วงเวลาหนึ่ง กระนั้นในงานเขียนเกี่ยวกับการเมืองวัฒนธรรมก่อน 14 ตุลาคม ที่สำคัญชิ้นหนึ่งเรื่อง “และแล้วความเคลื่อนไหวก็ปรากฏ: การเมืองวัฒนธรรมของนักศึกษาและปัญญาชนก่อน 14 ตุลาฯ (2548)” ของประจักษ์ ก้องกีรติ ก็ได้ชี้ให้เห็นถึงความไม่มีเอกภาพของขบวนการนักศึกษา ความหลากหลาย ความซับซ้อน ทั้งในเชิงการรวมกลุ่มองค์กร และความแตกต่างหลากหลายทางความคิดภายใต้บริบทสงครามเย็น ซึ่งมีทั้งแนวคิดชาตินิยม กระแสความคิดฝ่ายซ้าย สังคมนิยม ซ้ายใหม่ เสรีนิยม ไปจนถึงกษัตริย์นิยม อันหมายถึงความฝันถึงสังคมการเมืองไทยมีความหลากหลายและมีการต่อสู้ช่วงชิงทางความคิดมาโดยตลอดมา จนถึง วาระ 40 ปี 14 ตุลาคม พ.ศ. 2556 อาจกล่าวได้ว่าเหลือเพียงกระแสความคิดหลักสองกระแสที่ต่อสู้ช่วงชิงกันอยู่คือ กระแสความคิดแบบอนุรักษนิยม อำนาจนิยม หรือ *สำนักคิดประเพณี* ที่มีรากฐานผูกติดกับอุดมการณ์ราชาชาตินิยม เชื่อว่าสถาบันกษัตริย์เป็นศูนย์กลางในการพัฒนาการเมืองไทยในฐานะผู้พิทักษ์ประชาธิปไตยจากกลุ่มนักการเมืองหลัง พ.ศ.2475 กระแสความคิดนี้ไม่ได้เชื่อความคิดเรื่องความเท่าเทียมกันของคนแต่เชื่อในองคาพยพที่มีกษัตริย์เป็นศูนย์กลางและมองนักการเมืองชั่วร้าย ต้องการผู้นำที่เข้มแข็ง ความสำคัญของชาติผูกพันกับการดำรงอยู่ของสถาบันกษัตริย์อย่างยิ่งยวด

ส่วนอีกกระแสความคิดคือ *สำนักคิดตะวันตก* ศรัทธาในเสรีภาพ ความเท่าเทียมกันของมนุษย์ เน้นแยกอำนาจตรวจสอบทัดทานกันให้อำนาจอธิปไตย ให้ความสำคัญกับกติกา รัฐธรรมนูญ ยึดโยงรัฐกับ

สังคมไว้ด้วยการเลือกตั้ง ปฏิเสธการแทรกแซงของสถาบันนอกการเลือกตั้ง นิยามชาติว่าเป็นผลประโยชน์ของประชาชน³

เหตุที่การขับสู้ระหว่างสองกระแสความคิดนี้ยังดำรงอยู่ จึงไม่เห็นความคาดหมายหากพบว่าการผืนของคนเดือนตุลา ในปัจจุบันได้แตกออกเป็นสองกลุ่มหลักด้วยเช่นกัน แม้จะอ้างถึงประชาธิปไตย แต่วิธีในการต่อสู้มีความแตกต่างกันมาก ด้วยเหตุนี้ปาฐกถาของเสกสรรค์ทั้ง 3 เรื่องอาจช่วยให้หันกลับไปทบทวนได้ว่า 40 ปีที่ผ่านมา ประชาธิปไตยดำเนินมาถึงปัจจุบันอย่างไร มีความสำเร็จหรือล้มเหลวในด้านใด อะไรที่เป็นอุปสรรคและต้องแก้ไขอย่างไร ประชาธิปไตยที่สมบูรณ์มีอยู่จริงหรือไม่อย่างไร และการยืนยันต่อสู้ที่ดำเนินมา 40 ปี นั้นแท้ที่จริงประชาธิปไตยกำลังสู้กับอะไร และสู้เพื่อใคร

หลักการประชาธิปไตยใน “จิตวิญญาณประชาธิปไตยกับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์”

ปาฐกถานำในการประชุมวิชาการประจำปี ครั้งที่ 2 โครงการเมธีวิจัยอาวุโส สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) เรื่อง จิตวิญญาณประชาธิปไตยในเรื่องสั้น: 40 ปี นับจาก 14 ตุลา 2516 เมื่อวันที่ 7 กันยายน 2556 ณ ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร มีเนื้อหาเน้นไปที่ทฤษฎีพื้นฐานเกี่ยวกับประชาธิปไตย อาทิ มโนทัศน์ (concept) ที่เกี่ยวข้อง ไปจนถึงเจตนารมณ์ประชาธิปไตยก่อนที่จะโยงเข้าสู่จิตวิญญาณประชาธิปไตยในเรื่องสั้นและข้อเสนอแนะแนวทางการเขียนเรื่องสั้นในบรรยากาศการเมืองปัจจุบัน ปาฐกถานี้ดูเหมือนจะมีเนื้อหาค่อนข้างหนัก เมื่อเทียบกับอีกสองชิ้น เนื่องจากเน้นทฤษฎีวิชาการค่อนข้างมาก แต่ด้วยภาษาที่เรียบง่ายก็อาจช่วยให้คนที่ไม่มีพื้นฐานทางรัฐศาสตร์เลยสามารถเข้าใจได้ไม่ยากนัก

ส่วนประเด็นความคิดที่น่าสนใจในปาฐกถามีมากมาย แต่ในที่นี้ยากจะชี้ชวนให้พิจารณาสองประเด็นที่เชื่อมโยงกับปัญหาการเมืองไทยปัจจุบัน คือเจตนารมณ์ของประชาธิปไตย และประเด็นความสัมพันธ์ระหว่างเสรีนิยม (Liberalism) กับ ประชาธิปไตย (Democracy) ในประเด็นแรกนั้นเขาเริ่มจากหลักการสำคัญของประชาธิปไตย นำเสนอความเชื่อมโยงระหว่าง ความเท่าเทียม สิทธิ เสรีภาพปัจเจกบุคคล ซึ่งเป็นส่วนสำคัญสอดคล้องกับเจตนารมณ์ของประชาธิปไตยคือ การปลดปล่อยมนุษย์จากการครอบงำของรัฐและมนุษย์ด้วยกันเอง การครอบงำผูกขาดความคิดทุกรูปแบบ ความศรัทธาต่อคุณค่าความเสมอภาคของมนุษย์ เคารพสิทธิเสรีภาพของคนอื่นและเคารพตนเอง การยืนยันในวัฒนธรรมการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างมีเสรีภาพ คุณค่าทั้งหมดนี้มีไว้เพื่อเป็นเครื่องมือตรวจสอบสถาบันการเมืองและอำนาจรัฐ เนื่องจากในสังคมประชาธิปไตยประชาชนจะทำหน้าที่กำกับการทำงานของรัฐบาลและที่ยอมรับอำนาจรัฐเพราะมันคือการใช้อำนาจตนเองเพื่อตนเอง ดังนั้นประชาชนในระบบประชาธิปไตยจึงต้องสนใจ

³ นครินทร์ เมฆไตรรัตน์ ได้อธิบายความคิดทางการเมืองสองสำนักนี้อย่างละเอียดไว้ในบทความเรื่อง “วาทกรรมการเมืองว่าด้วยประชาธิปไตยไทย” ใน นครินทร์ เมฆไตรรัตน์ (บก.) รัฐศาสตร์การเมือง: รวมบทความวิชาการทางรัฐศาสตร์. กรุงเทพมหานคร : คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2543.

หรือมีบทบาทเรื่องสาธารณะ ทั้งยังจำเป็นต้องมีเสรีภาพเพื่อแสดงออกสิทธิการมีส่วนร่วมในการกำหนดการตัดสินใจของบ้านเมือง กล่าวอีกทางหนึ่ง ประชาชนจำเป็นต้องมีเสรีนิยมทางการเมืองเพื่อเคลื่อนไหวแสดงจุดยืน แต่เสกสรรค์ก็ชี้ให้เห็นว่า เสรีภาพโดดเดี่ยวไม่เชื่อมโยงกับภราดรภาพ เสมอภาค หรือการไม่เคารพเสรีภาพคนอื่นก็นำไปสู่อันตรายได้

ประเด็นที่น่าสนใจเมื่อพิจารณาการเคลื่อนไหวทางการเมืองในนามประชาธิปไตย กับเจตนารมณ์ประชาธิปไตยดังกล่าวข้างต้น สามารถนำมาใช้เป็นเครื่องมือตรวจสอบการชุมนุมของมวลชนแต่ละครั้งว่าการอ้างสิทธิเสรีภาพของมวลชนในการชุมนุมต่อต้านรัฐสอดรับกับหลักการประชาธิปไตยจริงหรือไม่ ขาดคุณค่าจำเป็นอื่นๆ เช่นความเสมอภาค ภราดรภาพหรือไม่ ซึ่งหากพิจารณาการเคลื่อนไหวช่วงปลายปีพ.ศ. 2556 เราจะพบว่าทกรมประชาธิปไตยที่ดูบิดเบี้ยวไปจากหลักการประชาธิปไตยที่เสกสรรค์กล่าวถึงทั้งรูปแบบการเคลื่อนไหวที่อ้างเสรีภาพประชาชน แต่ละเมิดเสรีภาพของผู้อื่นไปจะถึงละเมิดสิทธิทางการเมืองในการเลือกตั้งของคนส่วนใหญ่ ยังไม่ต้องเอ่ยถึงการปลุกระดมมวลชนโดยลดทอนคุณค่าความเป็นมนุษย์ และความเสมอภาคของพลเมือง ไปจนถึงการใช้ความรุนแรง

ประเด็นการรักษาสมดุลระหว่างเสรีนิยม กับประชาธิปไตย เสกสรรค์เปรียบสองแนวคิดนี้เป็น หยินหยาง ต้องพยายามรักษาสมดุลไว้เพื่อไม่ให้หลุดลอยไปเป็นอนาธิปไตย หากเสรีนิยมรุกล้ำอำนาจรัฐเกินขอบเขตหรือภาวะเสี่ยงข้างน้อยถูกละเมิดเมื่อประชาธิปไตยรุกล้ำสิทธิปัจเจกบุคคล ในประเด็นนี้เสกสรรค์มีความเห็นไปในทางสอดคล้องกับเกซีเยร เดซเซพีระ โดยเกซีเยรพบว่าในสภาพการณ์บางลักษณะเสรีกับประชาธิปไตยอาจแตกสามัคคีกันได้และผลักดันไปสู่ความขัดแย้งสุดโต่งเช่นหากเอียงข้างเน้นประชาธิปไตยเกินสมดุลจะเกิดลักษณะ ประชาธิปไตยไม่เสรี (illiberal democracy) อาทิกรณีรัฐบาลทักษิณ รัฐบาลฟูจิโมริในเปรู แต่ถ้าหากเน้นไปด้านเสรีนิยม หรือจำกัดอำนาจรัฐบาลที่มาจากประชาธิปไตยมากไปก็จะเกิดลักษณะอัตตาธิปไตยเสรี (Liberal autocracy) เช่น กรณีรัฐบาลสิงคโปร์ หรือประเทศไทยภายใต้รัฐธรรมนูญ 2550 ที่พบว่าอำนาจฝ่ายบริหาร มีได้มีมากเท่าในสมัยรัฐธรรมนูญฉบับ 2540 ในขณะที่สถาบันการเมืองอื่นๆ อาทิศาลรัฐธรรมนูญ องค์การอิสระ ขยายอำนาจควบคุมฝ่ายบริหารได้มากขึ้น อาจกล่าวได้ว่า ปัญหาความไม่สมดุลระหว่างเสรีนิยมกับประชาธิปไตยได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของความขัดแย้งในรอบสิบปีที่ผ่านมา

อย่างไรก็ตามต้องกล่าวไว้ด้วยว่าการรักษาสมดุลระหว่างเสรีนิยมกับประชาธิปไตย ไม่เพียงพอ โดยเฉพาะเมื่ออยู่เพียงในระดับการใช้อำนาจของสถาบันการเมือง เพราะอันที่จริงต้องเน้นมิติระดับจิตสำนึก หรือที่เสกสรรค์พยายามชี้ให้เห็นปัญหาในระดับจิตวิญญาณ หรือระดับวัฒนธรรมคือการยืนยันความเท่าเทียมกันของเสรีชน รักเพื่อนมนุษย์รังเกียจการกดขี่ข่มเหง ซึ่งความเห็นของเสกสรรค์ ในประเด็นนี้อาจชี้ให้เห็นปัญหาการเมืองไทยในปัจจุบันคือวัฒนธรรมแบบอำนาจนิยม จารีตนิยม ชาตินิยมแบบเผด็จการอุปถัมภ์นิยม ยังเป็นวัฒนธรรมกระแสหลักไม่สอดคล้องกับค่านิยมประชาธิปไตยที่เน้นเสรีภาพและความเท่าเทียมกัน จนสุดท้ายนำไปสู่การมองเห็นว่าประชาธิปไตยเป็นปัญหา ยังไม่ต้องพูดถึงว่า

วัฒนธรรมแบบอำนาจนิยมได้ก่อให้เกิดปัญหาความรุนแรงและความขัดแย้งเชิงโครงสร้างนานัปการ ตั้งแต่ระดับครอบครัวไปจนถึงระดับประเทศ ซึ่งสุดท้ายก็จำเป็นต้องปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมเก่าเช่นนี้อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เพื่อสอดคล้องกับกระแสโลกที่มุ่งไปสู่ประชาธิปไตย เสกสรรค์ได้เสนอให้รักษาคุณค่าบางอย่างไว้ไม่ต้องยกเลิกเสียทั้งหมดหากไม่ขัดกับคุณค่าประชาธิปไตย แต่ก็ต้องยอมรับว่าในทางปฏิบัติมิใช่เรื่องง่ายซ้ำยังต้องใช้เวลายาวนานในการประสานประนีประนอมค่านิยมใหม่กับเก่า

“สู้ไม่ถอย” สู้กับอะไร ใน “ความฝันเดือนตุลา 40 ปีแห่งการแสวงหาเสรีภาพ ความเสมอภาค และความเป็นธรรมในประเทศไทย”

ปาฐกถาพิเศษเนื่องในงานเปิด ‘หมุด 14 ตุลา’ จัดโดยมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ วันที่ 14 ตุลาคม 2556 ณ บริเวณลานโพ ท้าพระจันทร์ ปาฐกถาฉบับนี้ถูกจับตามองจากหลายฝ่ายว่าเป็นปาฐกถาฉบับ “เสือเหลือง” เนื่องจากฝ่ายจัดงานถูกเข้าใจว่าเป็นกลุ่มที่มีแนวคิดตรงข้ามกับคณะผู้จัดงานในวันที่ 13 ตุลาคม ทว่าหากมองข้ามประเด็นดังกล่าวไปแล้วพิจารณาที่เนื้อสารจะพบว่า เป็นการทบทวนความก้าวหน้าของประชาธิปไตยไทย และการต่อสู้กับอุปสรรคต่อการขยายประชาธิปไตย 2 ประการสำคัญ คือ 1) ความเหลื่อมล้ำแตกต่างทางชนชั้นอย่างสุดขั้ว และ 2) ผลกระทบของทุนนิยมไร้พรมแดน ซึ่งทุกฝ่ายไม่ว่ามวลชนเหลืองหรือแดงกับชนชั้นนำทั้งสองฝ่ายล้วนมีส่วนเกี่ยวข้อง หากคำถามมีอยู่ว่าสู้ไม่ถอยในยุคนี้สู้กับอะไร ปาฐกถาบทนี้น่าจะให้คำตอบได้ว่า คือการต่อสู้กับอุปสรรคประชาธิปไตยทั้งสองประการนั้น

ก่อนจะกล่าวถึงอุปสรรคประชาธิปไตยทั้งสองประการ ในช่วงต้นของปาฐกถาได้ทบทวนช่วงเวลา 40 ปี 14 ตุลาคม ว่าเสรีภาพ เสมอภาค ความเป็นธรรม หรือประชาธิปไตยปรากฏอย่างไรในช่วง 40 ปีที่ผ่านมา โดยอาศัยมาตรฐานวัดประชาธิปไตย 2 อย่างคือ การเลือกตั้ง และเสรีภาพในการชุมนุม หรือการแสดงความเห็นแย้งรัฐ กล่าวอีกอย่างหนึ่งคือเรามีความเป็นเสรีนิยมและประชาธิปไตยในระดับไหน ซึ่งเสกสรรค์สรุปว่า ประชาธิปไตยเติบโตอยู่บ้างเพราะมีการเลือกตั้งต่อเนื่องเป็นส่วนใหญ่ การเลือกตั้งและระบบรัฐสภามีความหมายมากขึ้น พรรคการเมืองมีการปรับตัวมีการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างพรรคการเมืองกับมวลชนผ่านนโยบายที่เป็นรูปธรรม ประเด็นการเมืองภาคประชาชน สิทธิชุมชน สิทธิมนุษยชน ได้รับความสนใจอีกทั้งยังมีการก่อเกิดการเมืองมวลชน แต่กระนั้นก็ยังคงมีปัญหาบางประการดำรงอยู่อาทิ การต่อสู้ระหว่างชนชั้นนำเก่ากับฝ่ายประชาธิปไตย เพื่อดำรงสภาพแห่งสังคมนิยมไว้เช่นในปีพ.ศ. 2521 ที่เรียกว่า ช่วงประชาธิปไตยครึ่งใบ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือการจำกัดประชาธิปไตยไว้โดยศูนย์อำนาจเดิม โดยผู้นำไม่จำเป็นต้องมาจากการเลือกตั้ง รวมไปถึงอุปสรรคประชาธิปไตย 2 ประการคือ

ประเด็นแรกความแตกต่างทางชนชั้นอย่างสุดขั้ว ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ การเข้าถึงศูนย์อำนาจได้ไม่เท่ากัน เป็นปัญหาที่ประชาธิปไตยแบบตัวแทนยังแก้ไม่ได้ และเป็นอุปสรรคที่ต้องต่อสู้ต่อไปซึ่ง

เสกสรรค์ให้ความสำคัญมาตลอด ความแตกต่างเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและวิถีชีวิตที่มีอยู่ส่งผลกระทบต่อวิถีคิด เรื่องการเมืองหรือให้ค่ากับการเลือกตั้งต่างกัน อาทิชนชั้นกลางเข้าถึงสื่อและสามารถเข้าถึงชนชั้นนำหรือชนชั้นสูงได้ผ่านเครือข่ายทางการศึกษา สมาคม สามารถพึ่งตนเองได้โดยการเมืองแบบตัวแทนแทบไม่มีผลต่อชีวิตประจำวันในขณะที่ชนชั้นกลางใหม่ ชนชั้นล่างในชนบทใช้ช่องทางเข้าสู่อำนาจรัฐผ่านนักการเมือง เป็นสำคัญ หลักประกันความมั่นคงในชีวิตไม่แน่นอนทำให้ต้องพึ่งพาพรรคการเมืองและห่วงแหวนการเลือกตั้ง ความเหลื่อมล้ำยังเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้การประนีประนอมระหว่างกลุ่มเป็นไปได้ยากเพราะการนิยามประชาธิปไตยต่างกันล้วนผูกพันด้วยผลประโยชน์แก่นแกนของชีวิต ส่งผลให้ความขัดแย้งทางความคิดรุนแรง เติบโตขึ้น ดังนั้นหากจะสู้กับอุปสรรคประชาธิปไตย การต่อสู้กับความเหลื่อมล้ำที่เป็นปัญหาเรื้อรังและมีที่ขยายออกไปมากขึ้นดูจะเป็นเรื่องสำคัญที่อยู่เบื้องหลังความขัดแย้งในรอบหลายปีที่ผ่านมา

อุปสรรคประชาธิปไตยจากผลกระทบของทุนไร้พรมแดนยุคโลกาภิวัตน์ เป็นปัญหาอีกประการที่เสกสรรค์กล่าวถึงมาโดยตลอดในงานเขียนต่างๆ ในตลอดช่วง 20 กว่าปีมานี้ เนื่องจากเขาพบว่าผลประโยชน์ของทุนกดดันให้รัฐเมินเฉยต่อชนชั้นที่เสียเปรียบมากขึ้น และหากสังเกตเนื้อหาของปาฐกถาฉบับนี้ จะเห็นร่องรอยของความเป็นชาตินิยมในงานของเสกสรรค์ ทว่ามีใช้ชาตินิยมในความหมายของสำนักคิดประเพณีแต่เป็นชาตินิยมในความหมายที่ผูกติดกับผลประโยชน์ชนชั้นล่างเช่น ประเด็นทุนนิยมข้ามชาติและนายทุนทิ้งชาติ ย้ายฐานการผลิตไปในพื้นที่ที่ทำกำไรสูงกว่า ส่งผลต่อตลาดแรงงานและอัตราค่าแรงที่กดต่ำลงอันเป็นปรากฏการณ์ร่วมในหลายประเทศ ต่อประเด็นอุปสรรคจากผลกระทบของทุนไร้พรมแดนนี้ เสกสรรค์เสนอทางแก้ด้วยการปรับโครงสร้างกระจายอำนาจ ประสานการเมืองภาคประชาชนเข้ากับมวลชนและรัฐสภา มิให้อ้างชาติลอยๆ เพราะผู้คนไม่ได้เป็นเนื้อเดียวกันหากแต่มีความหลากหลายที่รัฐต้องรับฟังทุกชั้นตอนการตัดสินใจทางการเมือง เป็นต้น กระนั้นการอ้างชาติเหมารวมเลือนลอยเพื่อสร้างความชอบธรรมให้กับตัวเองเพื่อจัดการกับกลุ่มทุนโลกาภิวัตน์แบบชาตินิยมสุดโต่ง ก็เป็นอันตรายจะนำมาซึ่งความเกลียดชังในสังคมอย่างไร้สติโดยไม่จำเป็น ขอเพียงระวังนี้รับฟังเพราะการต้านกระแสโลกาภิวัตน์มีกับดักที่อาจนำไปสู่ชาตินิยมแบบเก่าๆ กลายเป็นอนุรักษนิยม ไม่ได้ก้าวไปไกลว่าทุนนิยมที่ฝ่ายตนต่อต้าน ซึ่งในความเห็นของผู้เขียนการอ้างผลประโยชน์แห่งชาติเพื่อผลประโยชน์ของกลุ่มทุนเป็นอันตรายพอๆ กับการอ้างผลประโยชน์แห่งชาติแบบชาตินิยมสุดโต่งเพื่อกำจัดกลุ่มทุนที่เป็นขั้วตรงข้าม เพราะเป็นการอ้างชาติอย่างเลือนลอยทั้งคู่และผลที่ได้นำไปสู่ความขัดแย้งที่เสี่ยงต่อความรุนแรงทั้งนั้น เนื่องจากมิได้ผูกโยงชาติไว้กับประชาธิปไตยอย่างที่พึงเป็น

“สู้ไม่ถอย” สู้เพื่อใคร กับ “เจตนารมณ์ 14 ตุลาคือประชาธิปไตย”

ปาฐกถาในงานรำลึก 40 ปี 14 ตุลาจัดโดยคณะกรรมการ 14 ตุลาเพื่อประชาธิปไตยสมบูรณ์ 13 ตุลาคม 2556 ณ หอประชุมใหญ่ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์นี้ น่าจะเป็นปาฐกถาที่มีข้อถกเถียงตามมาจกมวลชนทั้งสองสีมากกว่าปาฐกถาอีกสองชิ้น เนื่องจากมีเนื้อหาที่ยืนยันจุดยืนทางการเมืองของเสกสรรค์ที่ชัดเจนที่สุดในรอบเกือบสิบปีที่ผ่านมา ในขณะที่เดียวกันก็วิพากษ์มวลชนเสื้อสีทั้งสองฝั่ง รวมไปถึงชนชั้นนำและชนชั้นกลางอย่างเผด็จรอน ประเด็นที่น่าสนใจคือ เสกสรรค์ชี้ให้เห็นว่าแท้ที่จริงกลุ่มพลังใดคือพลังประชาธิปไตย และอะไรคือข้อจำกัดของกลุ่มพลังนี้

เสกสรรค์อ้างถึงข้อวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงของชนบทและการก่อเกิดชนชั้นกลางใหม่ (ชนชั้นกลางในชนบท หรือในบางงานเขียนเรียกว่า ชนชั้นกลางระดับล่าง) ที่สอดคล้องกับงานวิจัยของอภิชาติ สถิตนิรามัย และคณะ เรื่องทบทวนภูมิทัศน์การเมืองไทย และงานเขียนในกลุ่มมานุษยวิทยาเกี่ยวกับการเลือกตั้ง อาทิจานของ Andrew Walker Yoshinori Nishizaki Katherine Bowie งานกลุ่มดังกล่าวนี้มีข้อค้นพบที่น่าสนใจว่าผลจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจในชนบท วิถีชีวิตแบบเมือง และความไม่มั่นคงในตลาดเสรี นำไปสู่การก่อเกิดกลุ่มพลังชนชั้นกลางระดับล่างหรือกล่าวให้ชัดคือมวลชนคนเสื้อแดงเป็นองค์ประกอบหลัก อีกทั้งการเลือกตั้งของชนบทมีวิธีคิด มีความหมาย มิได้กระทำบนฐานความคิดเรื่องความไม่รู้และการซื้อเสียงเพียงอย่างเดียว ซึ่งทำให้ระบบพรรคการเมืองและรัฐสภามีความหมายในฐานะเครื่องมือในการช่วงชิงทรัพยากรมาสู่ชนบท อันถือเป็นพัฒนาการที่สำคัญของประชาธิปไตยที่มวลชนสามารถกดดันพรรคการเมืองได้มากขึ้น จากเดิมที่เป็นการเมืองในกลุ่มชนชั้นนำและกลุ่มผลประโยชน์วงแคบ ในขณะที่ชนชั้นกลางดั้งเดิมที่มีพลังเรียกร้องประชาธิปไตย นายกรัฐมนตรีที่มาจากการเลือกตั้งในช่วงปี 2516 และ 2535 บางส่วนกลายมาเป็นอนุรักษนิยมและแยกตัวออกจากสังคมส่วนอื่นๆ

ส่วนกลุ่มการเมืองภาคประชาชนดั้งเดิมที่เสกสรรค์เชื่อว่าจะเป็นพลังสำคัญของประชาธิปไตยนั้น เขาก็เห็นว่ามีแตกต่างจากการเมืองมวลชนเสื้อแดงเพราะการเมืองภาคประชาชนรังเกียจอำนาจรัฐและอำนาจทุนที่เสมือนเป็นเนื้อเดียวกัน จึงต้องการลดบทบาทการเมืองตัวแทน แต่การเมืองมวลชนผูกติดกับการเมืองการต่อรองในระบบตัวแทนผ่านพรรคการเมือง ซึ่งเสกสรรค์ยังเชื่อว่าการเมืองภาคประชาชนและการเมืองมวลชนเสื้อแดงนี้ไม่จำเป็นต้องขัดแย้งกันและควรที่จะมาเป็นพันธมิตรกันได้เพราะมีจุดร่วมตรงที่การปฏิเสธระบอบอำนาจนิยม ต่อประเด็นนี้อาจเป็นความหวังของประชาธิปไตยแต่ก็ยังมีข้อถกเถียงที่สำคัญ ว่าการเมืองภาคประชาชนในระยะเกือบสิบปีที่ผ่านมาดำรงอยู่อย่างไรในภาวะความขัดแย้งสองขั้ว โดยจะพบว่ามิชชนวนการท้องถิ่นหลายขบวนเข้าร่วมกับมวลชนที่มีแนวโน้มอนุรักษนิยม เนื่องจากที่ผ่านมารัฐก็ไม่สามารถสนองตอบกลุ่มการเมืองภาคประชาชนหลายกลุ่มที่ขัดแย้งกับกลุ่มทุนซึ่งเชื่อมโยงกับพรรคการเมือง ซึ่งในระดับท้องถิ่นนักการเมือง กลุ่มทุน มักกลายเป็นคู่ขัดแย้งกับขบวนการเคลื่อนไหวภาคประชาชนเสียเอง การตัดสินใจเลือกข้างดังกล่าวอาจยึดโยงกับพื้นฐานความคิดที่ว่า ทุนโลกาภิวัตน์ทำลาย

การพัฒนาที่ยั่งยืน สร้างความเปลี่ยนแปลงให้กับครอบครัวชนบทดั้งเดิมโดยมุ่งเข้าสู่วิถีการแข่งขันแบบทุนนิยมซึ่งพวกเขามักเป็นผู้ที่เสียเปรียบในโครงสร้างแบบนี้ ดังนั้นจึงไม่ใช่เรื่องแปลกที่การเมืองภาคประชาชนจะแตกออกไปเข้าร่วมกับมวลชนทั้งสองสีคำถามสำคัญก็คือรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้ง กับทั้งมวลชนเสื้อแดงจะช่วงชิงกลุ่มการเมืองภาคประชาชนเหล่านี้ได้อย่างไรให้เป็นแนวร่วมประชาธิปไตย เพื่อลดทอนสิ่งที่เป็อันตรายเป็นที่สุดคือการเมืองภาคประชาชนที่เลือกเส้นทางอำนาจนิยมเพื่อเป็นเครื่องมือจัดการกับกลุ่มทุนโดยปฏิเสธกระบวนการประชาธิปไตยที่เกิดขึ้นแล้วในช่วงปลายปีพ.ศ. 2556

จุดเด่นของปาฐกถานี้นำจะอยู่ที่ข้อเสนอ 3 ประการซึ่งอาจตีความได้ว่าสื่อถึงมวลชนเสื้อแดงในฐานะฐานพลังประชาธิปไตยกล่าวคือ การต่อสู้ต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาระบบการเมืองมิใช่เพื่อรัฐบาลหรือพรรคการเมืองกล่าวให้ชัดก็คือเพื่อหลักการประชาธิปไตย แต่หากต้องปกป้องรัฐบาลเพื่อความอยู่รอดของประชาธิปไตยก็จำเป็นต้องทำ ประการที่สอง ต้องขยายแนวร่วมทางการเมืองออกไป ชื่อเรียกร่องต่อรัฐควรตอบใจพียงความต้องการของชนชั้นอื่นหรือกลุ่มคนอื่น ๆ ด้วย ประการสุดท้าย สร้างบรรยากาศการเมืองแบบเสรีนิยม อดทนรับฟังความแตกต่างทางความคิดไม่รีบตัดสินป้ายสีอย่างไม่เป็นธรรม โดยจำเป็นต้องสร้างวัฒนธรรมแห่งการเคารพผู้อื่นพร้อมๆ กับการเคารพตนเอง

ข้อเสนอประการสุดท้ายนี้น่าสนใจซึ่งอาจผนวกข้อเสนอประการนี้เข้ากับสิ่งที่เรียกว่า “การเมืองแบบอารยะ” (civil politics) ของเอ็ดเวิร์ด ซิลส์ คือการเห็นความแตกต่างทางความคิดเป็นเรื่องปกติไม่มุ่งทำลายความแตกต่าง มองฝ่ายตรงข้ามในฐานะพลเมืองเสมอกัน มีศักดิ์ศรีเท่าเทียมกัน (ประจักษ์ ก้องกีรติ. “ประชาสังคม ความรุนแรง และการล่มสลายของประชาธิปไตย: ความสำคัญของแนวคิดเรื่องความมีอารยะและการเมืองแบบอารยะของเอ็ดเวิร์ด ซิลส์”, 2554) “การเมืองแบบอารยะ” มีความจำเป็นอย่างยิ่งเพื่อมิให้มวลชนเสื้อมทรุดตกต่ำกลายเป็นอนารยะ (incivility - uncivil society) ป้องกันไม่ให้ความขัดแย้งกลายเป็นความรุนแรง และหากการเมืองมวลชนกับการเมืองภาคประชาชน มีลักษณะเช่นนี้จะช่วยสร้างพลังต่อรองทางการเมืองในสังคมเสรีประชาธิปไตยที่มีคุณภาพ กล่าวคือการเมืองของคนทุกชนชาติที่เคลื่อนไหวอย่างมีอารยะ ไม่สุดโต่ง ช่วยประคับประคองถ่วงดุลไม่ให้ประชาธิปไตยหลุดลอยไปสู่อำนาจนิยมและ อนาธิปไตย

หากต้องสรุปว่าการต่อสู้เพื่อประชาธิปไตยในรอบ 40 ปีที่ผ่านมาเป็นการต่อสู้เพื่อใคร ปาฐกถานี้ให้ข้อสรุปที่ชัดเจนว่าเจตนารมณ์ 14 ตุลา คือเปลี่ยนระบอบการปกครองจากเผด็จการให้เป็นประชาธิปไตย ซึ่งยืนยันชัดเจนไม่ใช่หนทางอื่นและมวลชนชนชั้นกลางใหม่ในชนบทนี้อยู่บนฐานเจตนารมณ์เดียวกับการต่อสู้ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ไม่ใช่เรียกร่องการแทรกแซงจากสถาบันที่ไม่เป็นประชาธิปไตยมาสร้างประชาธิปไตย มวลชนชนชั้นกลางใหม่คือกลุ่มพลังเคลื่อนไหวและเป้าหมายสำคัญของการต่อสู้เพื่อประชาธิปไตย และแน่นอนว่ามีใช้ขุมพลังที่มีความสมบูรณ์ในตัวเองยังต้องมีภารกิจในการดึงกลุ่มพลังอื่น อาทิการเมืองภาคประชาชนเข้ามาเป็นกำลังสำคัญด้วย

"ผู้ไม่ถอย" ความฝันเดือนตุลาในยุคแห่งแข็งประเทศไทย

ปาฐกถาทั้ง 3 บทในวาระ 40 ปี 14 ตุลาคม 2516 ถูกนำเสนอในช่วงก่อนที่จะเกิดการชุมนุมของกลุ่มต่อต้านรัฐบาลยิ่งลักษณ์ ชินวัตร ในนาม กปปส.⁴ ไม่นานนัก การชุมนุมดังกล่าวได้นำบทเพลง "ผู้ไม่ถอย" ที่เสกสรรค์เขียนขึ้นเพื่อใช้ในการชุมนุมของนักศึกษาประชาชนในปีพ.ศ. 2516 มาใช้ ซึ่งน่าสนใจเมื่อพบว่าปาฐกถาของเสกสรรค์ชี้ให้เห็นชัดเจนว่า 'ผู้ไม่ถอย' ในปีพ.ศ.2516 กับการเคลื่อนไหวมวลชนในช่วงเกือบ 10 ปีที่ผ่านมาต่างกันอย่างไร โดยเฉพาะประเด็นที่ว่าผู้กับอะไรและผู้เพื่อใคร นั่นคือ เสกสรรค์ยืนยันว่าการต่อสู้เป็นไปเพื่อเป้าหมายประชาธิปไตยบนหลักการที่อาจสรุปได้ว่ามุ่งไปทางประชาธิปไตยของสำนักคิดตะวันตกที่ศรัทธาต่อคุณค่าความเท่าเทียมกันทางการเมือง สิทธิ และเสรีภาพของมนุษย์เป็นแก่นกลาง การต่อสู้จึงเป็นไปเพื่อผลประโยชน์ของประชาชนชนชั้นล่าง หรือกลุ่มคนที่หวงแหนประชาธิปไตย หากกล่าวอย่างเป็นรูปธรรมก็คือมวลชนที่พิทักษ์สิทธิในการเลือกตั้งของตนและเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นของตนเองในกรอบของความเคารพเสรีภาพของผู้อื่นเช่นกัน ซึ่งเสกสรรค์ยืนยันว่านี่คือเจตนารมณ์ที่แท้ของการต่อสู้ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ส่วนการต่อสู้กับอะไรนั้น เสกสรรค์ตัดข้ามตัวบุคคล เสนอไปที่ประเด็นที่กว้างกว่าคืออุปสรรคประชาธิปไตยจากปัญหาความเหลื่อมล้ำของชนชั้นและผลทางลบของโลกาภิวัตน์ ซึ่งชนชั้นนำมามวลชนทั้งสองได้ผลประโยชน์จากอุปสรรคประชาธิปไตยที่ว่านี้

หนักกลับมาพิจารณาเป้าหมายและวิธีการต่อสู้ของกลุ่มกปปส. จะพบว่าแตกต่างตรงข้ามจากเป้าหมายดั้งเดิมของ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 จากผู้กับเผด็จการทหารมาผู้กับนักการเมืองจากการเลือกตั้งทุนสามานย์ เพื่อแสวงหาผู้แทนจากเครือข่ายชนชั้นนำเก่าที่อยู่ภายใต้วาทกรรมราชาชาตินิยม อันมี ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์เป็นแกนกลาง กับทั้งนิยามผลประโยชน์แห่งชาติภายใต้การรับรองของกลุ่มเครือข่ายเหล่านี้ พร้อมกับทวิเสศศรัทธาที่มีต่อเพื่อนร่วมชาติและปฏิเสธการยอมรับคุณค่าความเท่าเทียมกันทางการเมือง โดยเชื่อว่ามีสิ่งที่เรียกว่าประชาธิปไตยสมบูรณ์ดำรงอยู่หากแต่วิถีก้าวไปถึงต้องจัดการกับทุนสามานย์โดยถอยห่างจากประชาธิปไตยซึ่งเชื่อว่าเป็นเครื่องมือของกลุ่มทุน ไม่ปฏิเสธการดึงอำนาจนอกระบบเข้ามาแทรกแซงการเมืองไทยในอนาคตและเพื่อประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข วิธีคิดเช่นนี้อยู่ภายใต้สายธารความคิด 14 ตุลาคมกลุ่มราชาชาตินิยม หรือสำนักคิดประเพณี ซึ่งนับวันจะปะทะถอยห่างจากกลุ่มความคิดแบบตะวันตกไปทุกขณะ อย่างไรก็ตามอาจมีข้อถกเถียงเพื่อช่วงชิงสืบสายใยการต่อสู้กับเผด็จการในปีพ.ศ. 2516 โดยถือว่าการเคลื่อนไหวของขบวนการกปปส. และมวลชนเสื้อเหลืองก่อนหน้านั้นเป็นการต่อสู้กับเผด็จการเสียงข้างมาก แต่หากพิจารณาจากประวัติศาสตร์การเมืองไทยที่ผ่านมาจะพบว่า เผด็จการเสียงข้างมากเกิดขึ้นน้อยและเป็นอันตรายน้อยกว่าการระงับตัว

⁴ ข้อสังเกต มีการใช้คำว่า "มวลมหาประชาชน" ในปาฐกถาสองในสามชิ้น โดยเฉพาะเรื่อง ความฝันเดือนตุลาฯ เสกสรรค์เรียกมวลชน 14 ตุลาฯ ว่า "มวลมหาประชาชน" ก่อนเกิดการชุมนุมของกปปส. ในช่วงปลายเดือนตุลาคม 2556 ทั้งนี้ก็ไม่อาจสรุปได้ว่า ที่มาของคำว่า "มวลมหาประชาชน" ของ กปปส. มาจากไหน เพราะก่อนหน้านั้นก็มีการใช้คำนี้อยู่บ้างแล้วต่างที่ต่างเวลา

ของเสียงข้างน้อยที่มีอำนาจ อีกทั้งในบรรยากาศการเมืองภายใต้รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2550 นี้กลับพบว่าเกิดการขยายอำนาจของสถาบันการเมืองที่ไม่ได้มาจากการเลือกตั้งเข้ามามีอำนาจตัดสินใจ ถอดถอน คัดค้าน โคนล้มอำนาจของสถาบันที่มาจาก การเลือกตั้งมากขึ้นทุกขณะ ยังไม่ต้องพูดถึงกรณีศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยให้การเลือกตั้งเมื่อวันที่ 2 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2557 เป็นโมฆะ ท่ามกลางเสียงวิพากษ์ถึงขั้นตอนการวินิจฉัยที่เร่งรีบ ข้อถกเถียงการให้เหตุผลของศาล อีกทั้งผลของการวินิจฉัยที่จะกลายเป็นบรรทัดฐานที่อันตรายต่อประชาธิปไตยในอนาคต การเมืองไทยหลัง พ.ศ. 2549 จึงน่าจะเป็นเรื่องของเสียงข้างน้อยที่มีแนวโน้มอนุรักษนิยมและขยายอำนาจเบียดบังประชาธิปไตยเสียงข้างมากเสียมากกว่า

การต่อสู้ 2 กระแสอยู่ภายใต้วาทกรรมสู้เพื่อประชาธิปไตยทั้งสองฝ่าย แต่ทั้งสองมองเห็นสังคมนการเมืองในอุดมคติที่ต่างกัน เลือกวิถีทางเดินไปสู่ความฝันคนละทาง ซึ่งอันที่จริงไม่ใช่เรื่องน่าแปลกใจเมื่อย้อนกลับไปดูจุดเริ่มต้นของการเมืองมวลชนในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2516 แต่การก้าวไปข้างหน้าไม่ใช่เรื่องง่ายเมื่อสองเส้นทางให้ความสำคัญกับตำแหน่งใจกลางอำนาจที่ต่างกัน แทนที่จะมุ่งหาวิธีจัดการกับกลุ่มทุนอย่างไรไม่ให้ทำลายประชาธิปไตยฝ่ายอนุรักษนิยมกลับพยายามแช่แข็งประชาธิปไตยไว้ด้วยวิธีนอก ระบบต่างๆ นานา เพื่อต้องการหวนกลับไปสู่ดุลอำนาจการเมืองในช่วงทศวรรษ 1980

ภายใต้ภาวะการเมืองยุคแช่แข็งประชาธิปไตยเช่นนี้ ปาฐกถาทั้ง 3 ชิ้นอาจช่วยผู้อ่านหวนกลับมาพิจารณาใหม่อีกครั้งว่าอันที่จริงแล้วการต่อสู้ที่กำลังเกิดขึ้นแท้จริงเป็นไปเพื่ออะไร วิถีทางที่ใช้อยู่บนหลักการประชาธิปไตยหรือไม่ ปัญหาของประชาธิปไตยไทยไม่ใช่อยู่ที่ตัวบุคคล แต่ฝังลึกในโครงสร้างสังคมนการเมืองที่ไม่เป็นประชาธิปไตยมายาวนาน ซึ่งหนทางแก้ที่จะถอยออกจากประชาธิปไตยเพื่อสร้างประชาธิปไตยนั้นอันตราย ยิ่งนำความขัดแย้งให้ทวีขึ้นดังที่เสกสรรค์ได้กล่าวไว้ว่าหากจะแก้ปัญหาวิกฤตรัฐบาลที่มาจาก การเลือกตั้งต้องแก้ด้วยวิถีประชาธิปไตย “...รัฐบาลเป็นเพียงส่วนหนึ่งของระบอบการเมือง แม้รัฐบาลที่มาจาก การเลือกตั้งจะมีความผิดพลาดร้ายแรง แต่นั่นก็ไม่ได้หมายความว่า เป็นข้อบกพร่องของระบอบประชาธิปไตย และปัญหาก็ยังควรแก้ไขด้วยวิถีการประชาธิปไตย”